

Podjetja imajo za petino zaposlenih preveč, mar res?

Menedžerji so na nedavnem kadrovskem kongresu v Portorožu razpravljali o težavi, na katero opozarja tudi OECD, tj. da je produktivnost v Sloveniji kar za 20 odstotkov nižja od povprečja v EU. In v zvezi s tem namodrovali naslednjo ugotovitev (Delo, 29. september): »To pomeni, da imajo podjetja na splošno petino preveč zaposlenih«. Iz tega kajpak po logiki sledi, da bi jih bilo treba – če želimo doseči »evropsko« produktivnost – najmanj toliko še odpustiti. Mar res? Kaj če bi raje najprej odpustili tiste, ki so za višjo produktivnost sicer prvi odgovorni, a je – ob dani tehnologiji – iz delavcev ne znajo »izcediti« drugače kot zgolj z nenehnim zmanjševanjem njihovega števila (ob sicer nezmanjšanem obsegu dejansko potrebnega dela), torej na račun preobremenjevanja preostalih do onemoglosti, kar seveda (zaradi izgorelosti, padca morale in motiviranosti itd.) le še dodatno znižuje njihovo individualno delovno učinkovitost in – razen morda za kratkoročne dobičke lastnikov, a še to ne nujno – v resnici na dolgi rok učinkuje izrazito družbeno kontraproduktivno?

A kaj, ko pa tudi menedžerji v resnici niso sami krivi za sedanjo prevlado takšne logike dviganja produktivnosti dela. Ta logika namreč preprosto pač le sledi učenju **neoklasične (marginalistične) ekonomike iz 19. stoletja**, katero sicer na fakultetah bodoče menedžerje žal poučujejo še danes, to je v popolnoma drugačni objektivni družbenoekonomski realnosti 21. stoletja kot »ere znana in človeškega kapitala«.

Neoklasična ekonomika je teorijo kapitalistične produkcije (še v časih, ko je bilo delo v produkcijskih procesih res še pretežno le v vlogi gole fizične »delovne sile«) zasnova na t. i. mejnih (marginalnih) količinah, med drugim tudi na **mejni produktivnosti**, katero naj bi bilo bojda mogoče s pomočjo raznih sofisticiranih matematičnih formul *ceteris paribus* natančno izračunati za vse produkcijske dejavnike. Torej tudi za delo, kar je seveda v današnjih časih popoln ekonomski nesmisel. Delo je namreč edini – tudi subjektivno – »ustvarjalen« **produkcijski tvorec**, matematičnih formul za izračunavanje ustvarjalnosti in drugih subjektivnih produkcijskih potencialov delavcev (in s tem pogojenega njihovega dejanskega produkcijskega outputa) pa preprosto ni in jih tudi nikoli ne bo. Kolikšen del teh svojih objektivno razpoložljivih po-

tencialov, tj. znanja, delovnih veščin in ustvarjalnosti, konkretno bodo delavci pripravljani tudi dejansko angažirati v produkcijskem procesu konkretnega delodajalca – svoj »optimum« ali zgolj toliko, da pač »odslužijo« prejeto plačo – se namreč vnaprej ne ve, temveč je v **celoti odvisno od stopnje njihove »zavzetosti«, tj. delovne motivacije in pripadnosti podjetju**. Ta pa je še najmanj pogojena prav s plačo/mezdo (ta naj bi bila enaka mejnemu produktu in s tem tržni ceni dela), kajti človek v resnici seveda ni nikakršen »homo oeconomicus«, ki dela le zaradi zadovoljevanja svojih materialnih potreb, ampak veliko pomembnejšo vlogo pri tem igrajo konkretne možnosti za optimalno zadovoljevanje njegovih najrazličnejših **tudi osebnostnih in socialnih potreb v zvezi z delom**. Razlika v produktivnosti med »zavzetimi« in »nezavzetimi« zaposlenimi je tako po ugotovitvah nekaterih študij lahko tudi **30-odstotna ali še več!**

Le kateri matematični genij in kako bi torej lahko danes realno izračunal t. i. mejno produktivnost dela? A »marginalisti« so omenjeno dejstvo, ki se v 19. stoletju, kot rečeno, res še ni zdelo posebej relevantno, pač preprosto abstrahirali in **problem »optimizacije angažiranja produkcijskih faktorjev« poskušali**

rešiti povsem matematično. In sicer s preprosto predpostavko, da naj bi – če zelo poenostavimo in obenem še malce karikiramo – enako kot stroj (npr. motor) tudi vsak delavec imel točno določeno število »konjskih moči« zmogljivosti svoje »delovne sile«, s katero naj bi z danimi produkcijskimi sredstvi ustvaril točno določeno količino produkta. In ko se vrednost produkta, ki ga k skupnemu produktu prispeva zadnji zaposleni delavec, izenači s stroški njegovega najema (tržno ceno dela), naj bi bila dosežena t. i. mejna produktivnost dela, pri kateri je število zaposlenih delavcev optimalno, vsak dodaten delavec pa je za delodajalca odveč in stroškovno nerentabilen.

In točno po tej (ampak zares samo po tej) do konca poenostavljeni marginalistični logiki je potem kajpak res mogoče namodrovati tudi uvodoma zapisani **nesmisel o toliko preveč delavcih, kolikor pač sedanja slovenska produktivnost zaostaja za pričakovano oz. želeno »evropsko«**. Da gre pri tem res za popoln ekonomski nesmisel, je jasno že iz tega, da to sklepanje preprosto povsem zanemari bistvene primerjalne razlike tudi v številnih drugih ključnih elementih, ki sicer pogojujejo takšno ali drugačno stopnjo produktivnosti. Zlasti ogromne razlike, denimo, v organizaciji in tehnični opremljenosti dela, pri kateri v pov-

prečju močno zaostajamo za razviti-
mi, ter v učinkovitosti vodenja poslov-
in ljudi (menedžmenta), glede katere
se slovenski menedžerji na raznih
mednarodnih lestvicah praviloma
uvrščajo šele nekje na mesta med
50-im in 60-im. In če bodo – namesto
predvsem v motivacijskih ukrepih za
zvišanje »zavzetosti« **sedanjih zaposle-
nih** kot nosilcev človeškega kapitala –
možnosti za povečanje produktivnosti
še naprej iskali predvsem le v zmanj-
ševanju njihovega števila in drugih
klasičnih taylorističnih ukrepih za »uti-
lizacijo delovne sile«, bodo na teh lest-
vicah zagotovo, in to upravičeno,
kmalu padli še precej nižje.

Znamenita Gallupova študija o
zavzetosti zaposlenih, denimo, ugo-
tavlja, da 5-odstotno povečanje za-
vzetosti zaposlenih prispeva kar 2,4
% k dvigu poslovnih prihodkov, rez-
erv za njeno optimizacijo pa je, kot
rečeno, najmanj še za 30 ali več od-
stotkov. Danes je po tej raziskavi, na
primer, v Sloveniji »zavzetih« **(še)le**
16 % odstotkov, vsi ostali so »neza-
vzeti« **ali celo »aktivno nezavzeti«.**
Kje torej po logiki stvari prvenstveno
iskati možnosti za bistveno poveča-
no produktivnost in gospodarsko
rast – **v odpuščanju ali v višanju stop-
nje zavzetosti sedanjih zaposlenih?**

Odgovor je na dlani. A ukrepi
aktualne politike, ki gredo (namesto
intenzivne krepitve **različnih oblik**
organizacijskega »vključevanja«, tj.
tako upravljalke kot tudi finančne
participacije zaposlenih v podjetjih)
zdaj v glavnem le v smeri še nadalj-
nje »fleksibilizacije trga dela« **in s**
tem povezanega naravnost grozljivega
širjenja prekariata, bodo stop-
njo zavzetosti delavcev na splošno
seveda samo še bistveno znižali.
Definitivno. Smo torej v Sloveniji res
na pravi poti k višji produktivnosti in
trajnostni gospodarski rasti?

IZ TEORIJE ZA PRAKSO RAZVOJA EKONOMSKE DEMOKRACIJE

Piše:
dr. Mato Gostiša

Vloga prava pri (nujni) sistemski rekonstrukciji aktualnega kapitalizma

*Odveč je verjetno ponavljati splošno znane ugotovitve o tem, da so vse bolj izrazito deviantne ekonomske, socialne in okoljske posledice sedanjega kapitalizma znak »krize kapitalizma kot sistema«, ki je zato nujno potreben temeljite rekonstrukcije, ne znak krize takšnih ali drugačnih »politik« **znotraj tega sistema. Je vloga pravne znanosti pri tej rekonstrukciji lahko tudi vodilna in odločilna, ali pa naj bi bilo pravo, tako kot (žal) vedno doslej, zgolj »sledilec« **aktualne ekonomske teorije na tem področju? Prepričan sem v prvo.*****

Zdi se, da sta tako (neo)klasična kot marksistična ekonomska teorija kapitalizma dokončno zašli v slepo ulico. Nista namreč sposobni niti pravilno identificirati bistva in ključnih vzrokov deviantnosti aktualnega modela kapitalizma kot družbeno-ekonomskega sistema niti – in sicer ravno iz tega razloga – nakazati kake obetavne razvojne poti v ekonomsko uspešnejšo, ob-

enem pa socialno pravičnejšo, kohezivnejšo in okoljsko odgovornejšo družbo.

Nič nenavadnega. Kajti dejanski vzrok za vse omenjene sistemske anomalije v resnici ni v delovanju nekih »naravnih« **ekonomskih mehanizmov, temveč v eklatantni neuskajenosti veljavne pravno-institucionalne ureditve družbenoekonomskega sistema z njimi. Na tem področju namreč**

pravo še danes žal zgolj slepo sledi preživetim učenjem (neo)klasične ekonomske teorije, pri čemer je pripravljeno zavestno zanemariti celo tudi najbolj elementarna lastna načela.

Zabloda o lastnini kot »produkcijskem« **odnosu**

Pravo se, denimo, nikoli ni zares (po)trudilo ovreči očitne, a v družboslovju – zlasti od Marxa naprej – globoko zakoreninjene teoretične zablode o *lastnini pro-*

Opomba: Ta prispevek avtorja je povzet po reviji Pravna praksa, letnik 2017, številka 34 z dne 14. 9. 2017 (Str. 12-15).